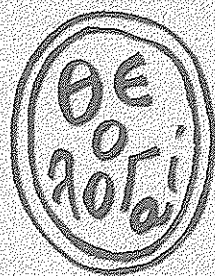

ΘΕΟΛΟΓΙΑ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΣΥΝΟΔΟΥ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Πρὸς τὴν Ἁγία καὶ Μεγάλη
Σύνοδο τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας
(Μέρος Β')

Τόμος 87 • Τεύχος 1^ο • Ἰανουάριος - Μάρτιος 2016

Τὸ Αὐτοκέφαλο καὶ τὸ Αὐτόνομο στὴν πορεία πρὸς τὴν Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδο

ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΒΥΔΟΥ κ. ΚΥΡΙΑΛΟΥ (ΚΑΤΕΡΕΛΟΥ)*

Σὲ ὅσους ἔστω καὶ εὐκαιρικά -θὰ ἔλεγα- ἀσχολοῦνται μὲ θέματα ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας καὶ κανονικοῦ δικαίου καὶ δὴ μὲ θέματα ἐκκλησιαστικῶν διοικητικῶν θεσμῶν, εἶναι ἀπολύτως συνειδητὸ καὶ γνωστὸ ὅτι ὁ τρόπος χορήγησης τοῦ καθεστώτος τοῦ Αὐτονόμου καὶ τοῦ Αὐτοκεφάλου στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ἀποτελοῦν σήμερα ἀκανθώδη προβλήματα, τὰ ὁποῖα ἀναζητοῦν τὴν ἐπίλυσή τους μὲ καθιέρωση κοινῶς καὶ γενικῶς ἀποδεκτῶν κανόνων, ἢ τήρηση τῶν ὁποίων θὰ μποροῦσε νὰ προλάβει τὴν ἔγερση ἀμφισβητήσεων καὶ ἐνστάσεων καὶ νὰ διαφυλάξει τὴν ἐνότητα τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν πού σήμερα πολλαπλῶς -καὶ αὐτὸ εἶναι κοινὸς τόπος- ἀπειλεῖται. Ἡ δυσκολία τοῦ προβλήματος ἔγκειται ἀσφαλῶς στὴ μέχρι σήμερα ἀπουσία συγκεκριμένων καὶ σαφῶν κανονικῶν διατάξεων ἀδιαμφισβήτητης ἰσχύος γιὰ τὸ περιεχόμενο τῆς ἔννοιας τῆς αὐτονομίας κατ' ἀρχήν, τίς προϋποθέσεις πού θὰ πρέπει νὰ συντρέχουν γιὰ νὰ χορηγηθεῖ, ποῖο εἶναι τὸ ἀρμόδιο ὄργανο γιὰ τὴ χορήγησή της, ἢ καὶ τὴν ἐνδεχόμενη ἄρση της, ἀλλὰ καὶ τίς ἐσωτερικὲς σχέσεις τῆς αὐτονομηθείσης Ἐκκλησίας μὲ τὴν Ἐκκλησία πού τῆς χορήγησε τὴν αὐτονομία, ἀλλὰ καὶ τίς ὑπόλοιπες αὐτόνομες Ἐκκλησίες. Ἀνάλογα ἐρωτήματα παραμένουν μέχρι σήμερα ἀναπάντητα σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν παραχώρηση τῆς αὐτοκεφαλίας καὶ τὴ δημιουργία μιᾶς αὐτοδιοικούμενης Ὁρθοδόξης Ἐκκλησίας. Ἡ σοβαρὴ αὐτὴ ἔλλειψη κοινῶς παραδεκτῶν κανονικῶν διατάξεων γιὰ τὴ χορήγηση τοῦ Αὐτονόμου καὶ τοῦ Αὐτοκεφάλου ἔχει ὀδηγήσει τὴ θεωρία, δηλ. κανονολόγους καὶ ἱστορικούς¹, νὰ προσπαθοῦν νὰ συνάγουν ἀρχές ὡς ἀπαντήσεις στὰ παραπάνω

*. Ὁ Θεοφιλέστατος Ἐπίσκοπος Ἀβύδου κ. Κύριλλος (Κατερέλος) εἶναι Καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν.

1. Βλ. ἐνδεικτικᾶ, Σπ. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, Παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν τυπικῶν καὶ οὐσιαστικῶν προϋποθέσεων τῆς ἀνακηρύξεως τοῦ αὐτοκεφάλου καὶ τοῦ αὐτονόμου ἐν τῇ Ὁρθοδόξῃ Ἐκκλησίᾳ, Τιμηρικὸν ἀφιέρωμα εἰς τὸν Μητροπολίτην Κίτρους Βαρνάβαν ἐπὶ τῇ 25ετηρίδι τῆς ἀρχιερατείας του, Ἀθήναι 1980, 337-348. Βλ. ΦΕΙΔΑΣ, Τὸ «αὐτοκέφαλον» καὶ τὸ «αὐτόνομον» ἐν τῇ Ὁρθο-

ἔρωτήματα, προσπαθώντας νὰ συνθέσουν καὶ νὰ ἐξάγουν κανόνες γενικούς, κανόνες μὲ ἓνα ἐπαγωγικὸ τρόπο σκέψης ἀπὸ τὶς μεμονωμένες περιπτώσεις, στὶς ὁποῖες χορηγήθηκε Ἀυτόνομο ἢ Αυτόκεφαλο, τὶς ὁποῖες ἐξαντλητικὰ καὶ ἐνδελεχῶς μελετοῦν. Εἶναι προφανές ὅτι ἡ ὁποιαδήποτε μέχρι τώρα φιλότιμη τέτοια προσπάθεια βρίσκεται σὲ προσωπικὸ καὶ δὴ ὑποκειμενικὸ ἐπίπεδο, γι' αὐτὸ προέβαλε πάντα ἡ ἀναγκαιότητα μιᾶς διορθόδοξης ἀντιμετώπισης τοῦ ὅλου προβλήματος.

Ἔτσι λοιπὸν τὸ θέμα τοῦ Ἀυτονόμου καὶ τοῦ Αυτόκεφάλου εὐλόγα ἐντάχθηκαν, αὐτονόητα καὶ ἀμέσως, στὸν κατάλογο τῶν 10 θεμάτων², γιὰ τὰ ὁποῖα θὰ ἔπρεπε νὰ ἀποφασίσει ἡ μέλλουσα νὰ συνέλθει τὸν Ἰούνιο Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἡ σύγκληση τῆς ὁποίας ἀποτελεῖ ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη, γιὰ τὶς ἀποφάσεις πού θὰ λάβει καὶ τὶς λύσεις πού θὰ δώσει σὲ κάποια -ἔστω καὶ ὀλίγα- ἀπὸ τὰ ἐπείγοντα προβλήματα πού ἀφοροῦν τὸν ὀρθόδοξο κόσμο. Εἶναι λυπηρὴ, θὰ ἔλεγα ὀδυνηρὴ, ἡ διαπίστωση τῆς ἀδυναμίας τῶν Ὁρθοδόξων νὰ παράσχουν ἀπὸ κοινοῦ τὴ σύγχρονη μαρτυρία τους ἀπέναντι σὲ ἐκείνους πού κάποιοι ἀπὸ ἐμᾶς ἀποκαλοῦμε ἢ θεωροῦμε ὡς σχισματικούς, αἵρετικούς ἢ -μετριοπαθέστερα- ἑτεροδόξους καὶ στὸν κόσμο ὀλόκληρο γενικώτερα.

Μιὰ ἀπόδειξη αὐτῆς τῆς ἀδυναμίας νὰ συμφωνήσουμε ἐμεῖς οἱ Ὁρθόδοξοι ἀποτελεῖ τὸ θέμα τῆς χορήγησης τῆς αὐτοκεφαλίας, τὸ ὁποῖο ἐξ αἰτίας τῆς ἀσυμφωνίας τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν δὲν συμπεριλαμβάνεται τελικὰ στὸν κατάλογο τῶν ὑπὸ συζήτηση θεμάτων τῆς προσεχοῦς Συνόδου. Ἡ διορθόδοξος προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ του συνήλθε μεταξύ 9-17 Δεκεμβρίου 2009 στὸ Σαμπεζύ³, ἐπεξεργαζόμενη περαιτέρω ἓνα προηγούμενο σχέδιο⁴ τοῦ ἔτους

δόξω Ἐκκλησία, ἐν Ἱεροσολύμοις 1979. ΠΡ. ΑΚΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ, Οἱ θεσμοὶ τῆς «αὐτονομίας» καὶ τοῦ «αὐτοκεφάλου» τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν σύμφωνα μὲ τὸ θετικὸ δίκαιο τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ 19ου καὶ 20οῦ αἰῶνα, Θεσσαλονίκη 1988. ΑΝ. ΒΑΒΟΥΣΚΟΣ - ΓΡ. ΛΙΑΝΤΑΣ, Οἱ θεσμοὶ τοῦ αὐτοκεφάλου καὶ τοῦ αὐτονόμου καθεστώτος στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία (Μελέτες - Πηγές), Θεσσαλονίκη 2014.

2. ΕΥΑΓ. ΒΑΡΕΛΛΑ, Διορθόδοξοι καὶ Οἰκουμενικαὶ σχέσεις τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τὸν κ' αἰῶνα, Θεσσαλονίκη 1994, 124-129.

3. Βλ. Ἐπίσκεψις 707 (2009) 9. Γιὰ τὸ ἑλληνικὸ κείμενο: <http://www.goarch.org/archdiocese/documents/chambesy/decision-gr>. Γερμανικὴ Μετ. (P. Sonntag), *Orthodoxie aktuell* 9 (2009) 19-21. S. P. DOBRESCU, *La quarta conferenza panorthodossa preconiliare*, Ὁδηγὸς 28 (2009), τεύχ. 3) 7-10.

4. Τὸ κείμενο τῆς ἀποφάσεως τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ ἔτους 2009 ἀναφέρει στὴ δευτέρη παρά-

1993, συνεφώνησε και ένεκρινε τὸ ἑξῆς: «Ἐκφράζων τὴν συγκατάθεσιν τῆς Ἐκκλησίας – μητρὸς καὶ τὴν πανορθόδοξον συναίνεσιν ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης ἀνακηρύσσει ἐπίσημως τὸ αὐτοκέφαλον τῆς αἰτησαμένης Ἐκκλησίας διὰ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Τόμου τῆς αὐτοκεφαλίας. Ὁ Τόμος οὗτος ὑπογράφεται ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου συμμαρτυρούντων ἐν αὐτῷ διὰ τῆς ὑπογραφῆς αὐτῶν τῶν Μακαριωτάτων Προκαθημένων τῶν ἁγιοτάτων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, πρὸς τοῦτο προσκαλουμένων ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου». Ἐνῶ λοιπὸν ἀπὸ αὐτὸ καὶ μόνο τὸ ἀπόσπασμα κατανοεῖ κανεὶς ὅτι ἡ δημιουργία μιᾶς νέας αὐτοκέφαλῆς Ἐκκλησίας ἀπαιτεῖ τὴ συναίνεση ὄλων τῶν ἄλλων, μὲ πρώτη τὴ συγκατάθεση τῆς μητρὸς Ἐκκλησίας στὴν κανονικὴ δικαιοδοσία τῆς ὁποίας ἀνήκει, τὸ πρόβλημα δημιουργήθηκε, ὅταν στὴ συνεδρίαση τῆς διορθόδοξου προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς⁵ μεταξύ 21-26 Φεβρουαρίου 2011, οἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησιῶν διεφώνησαν στὸν τρόπο ὑπογραφῆς τοῦ Τόμου αὐτοκεφαλίας πού, ὅπως ἐλέχθη, ὀφείλει νὰ συντάξει ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης. Γιὰ τὸ θέμα ἔγιναν οἱ ἀκόλουθες προτάσεις⁶:

α) Ὁ Τόμος νὰ ὑπογράφεται ἀπὸ τὸν Οἰκουμενικὸ Πατριάρχη μὲ τὴν ἰδιόχειρην προσθήκην τῆς λέξεως «ἀποφαίνεται» καὶ στὴ συνέχεια ἀπὸ τοὺς Προκαθημένους τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν μὲ τὴν προσθήκην τῆς λέξεως «συναποφαίνεται».

β) Ὁ Τόμος νὰ ὑπογράφεται ὡς ἀνωτέρω μὲ τὴν προσθήκην ἔκφρασης ταυτόσημης πρὸς τὸ «συναποφαίνεσθαι» ἢ χωρὶς καμιά προσθήκην.

γ) Ὁ Τόμος νὰ ὑπογράφεται ὡς ἀνωτέρω, ἀλλὰ μὲ τὴν συμπερίληψην μέσα στὸ κείμενο δήλωσιν περὶ ἰσοτιμίας ὄλων τῶν προκαθημένων.

δ) Ὁ Τόμος νὰ ὑπογράφεται ἀπὸ τὸν Οἰκουμενικὸ Πατριάρχη μὲ τὴν προσθήκην τῆς ἔκφρασης «ἀποφαίνεται μετὰ πάντων τῶν Προκαθημένων τῶν ἁγιοτάτων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν».

γραφο τὰ κάτωθι: «Ἡ Ἐπιτροπὴ ἐμελέτησεν, ἐν πρώτοις τὸ περιεχόμενον τῆς παραγράφου 3γ) τοῦ ὑπὸ τῆς προηγουμένης, ἐν ἔτει 1993 συνελθούσης, Συνελεύσεως αὐτῆς ἐγκριθέντος κειμένου περὶ τοῦ Αὐτοκεφάλου καὶ τοῦ τρόπου ἀνακηρύξεως αὐτοῦ. Ἡ παράγραφος αὕτη παρεπέμφθη εἰς τὴν παρούσαν ἐπιτροπὴν πρὸς πληρεστέραν ἐπεξεργασίαν καὶ ἀναζήτησιν τῆς ἐπ' αὐτῆς ἐνιαίας θέσεως τῶν κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν». Βλ. τὸ ἀνακινωθὲν τῆς Διορθόδοξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς, Ἐπίσκεψις 498 (1998) 25-26. Γιὰ ὁλόκληρον τὸ κείμενον περὶ Αὐτοκεφάλου καὶ τοῦ τρόπου ἀνακηρύξεώς του, Ἐπίσκεψις 498 (993) 24-25.

5. Βλ. Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλῃς Συνόδου. Σαμπεζῦ 21-27 Φεβρουαρίου 2011, Ὁρθόδοξον Κέντρον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, Σαμπεζῦ – Γενεύη.

6. Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ, ὄπ. παρ., 309.

Τελικῶς, ἐνῶ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο προέβαλε ὡς ἐνδεδειγμένο τὸν πρῶτο τρόπο ὑπογραφῆς, ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρωσίας ἐπέμενε ὅτι ὁ Τόμος τῆς Αὐτοκεφαλίας θὰ πρέπει νὰ ὑπογράφεται κατὰ τὴ σειρά τῶν Διπτύχων ἀπὸ ὅλους τοὺς Προκαθημένους χωρὶς προσθήκη στὶς ὑπογραφές⁷ τους.

Μὲ αὐτὰ τὰ δεδομένα πού ἀνεπτύχθησαν πολὺ συνοπτικά, μπορεῖ νὰ παρατηρήσει κανεὶς τὰ ἑξῆς:

α) Ἡ δημιουργία μιᾶς νέας αὐτοκέφαλης Ἐκκλησίας πού προϋποθέτει τὴ συγκατάθεση τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας ἀπὸ τὴν ὁποία ἀποσπᾶται, καθίσταται ἀπὸ δύσκολη ἕως ἀδύνατη ὑπόθεση. Εἶναι ἐκ τῶν πραγμάτων σήμερα δύσκολο μέχρι ἀδύνατο, γιὰ εὐνόητους λόγους, ἡ Ἐκκλησία τῆς Σερβίας νὰ συγκατατεθεῖ στὸ αὐτοκέφαλο τῆς Ἐκκλησίας τῶν Σκοπίων ἢ ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρωσίας νὰ συγκατατεθεῖ ποτὲ στὴν αὐτοκεφαλία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Οὐκρανίας. Παρόμοιες ἀξεπέραστες δυσκολίες προκύπτουν καὶ θὰ προκύψουν ἐνδεχομένως στὸ χῶρο τῆς διασπορᾶς, ὅπως δείχνει τὸ παράδειγμα τῆς ΟCΑ στὸ χῶρο τῆς Ἀμερικῆς.

β) Ὁ ὅρος «συναποφαίνεται» δηλώνει μὲν ἑτεροπροσδιορισμό, αὐτὸ ὅμως δὲ δημιουργεῖ πρόβλημα, ὅταν ἀφ' ἑνὸς μὲν ὑπάρχει ὁ «προσδιορισμός», δηλ. ἡ ἐλεύθερη συγκατάθεση τῆς κάθε Ἐκκλησίας γιὰ τὴ δημιουργία μιᾶς νέας αὐτοκέφαλης, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο βάσει τῶν ἱερῶν κανόνων εὐρίσκεται πρῶτο στὴν τάξη προκαθηδρίας μεταξὺ τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ἐνισχυμένο μὲ πρεσβεία ἴσα μὲ αὐτὰ τοῦ θρόνου τῆς Ρώμης. Ὅλες οἱ μέχρι σήμερα αὐτοκέφαλες Ἐκκλησίες ἔλαβαν ἐξ αὐτοῦ τὴν αὐτοκεφαλία τους, οἱ πλείστες δὲ ἐξ αὐτῶν ἀποτελοῦσαν τμῆμα τῆς δικαιοδοσίας του. Ἡ ἀπόφαση καὶ ἡ πρωτοβουλία γιὰ τὴ σύνταξη τοῦ σχετικοῦ Τόμου ἀνῆκε στὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο ἀκολουθούσης τῆς συμφωνίας τῶν ἄλλων αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν. Ἐξ αὐτοῦ βεβαίως τοῦ λόγου -σύμφωνα μὲ τὸ κείμενο- ἢ ἐκδοσὴ τοῦ Τόμου Αὐτοκεφαλίας ἀνατίθεται ἀποκλειστικά στὸν Οἰκουμενικὸ Πατριάρχη καὶ οἱ Προκαθήμενοι τῶν ἄλλων αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν καλοῦνται νὰ ἐκφράσουν τὴ συμφωνία τους στὸ περιεχόμενο του. Ὅταν δὲ πράττουν τοῦτο καὶ ἐκφράζουν τὴ συμφωνία τους σὲ ἓνα ἤδη συντεταγμένο κείμενο, τότε αὐτονόητα δὲν ἀποφαίνονται οἱ ἴδιοι, ἀλλὰ συν-αποφαίνονται ἐγκρίνοντας τὸ περιεχόμενο τοῦ Τόμου πού ἤδη προϋπάρχει. Κατὰ συνέπεια ἡ διάκρι-

7. Τὸ γεγονός ὅτι στὴν ἄποψη τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας προσεχώρησαν κυρίως οἱ σλαβικῆς Ἐκκλησίας ὑποδηλώνει τὴν ἐμφιλοχώρηση τοῦ πνεύματος τοῦ ἔθνοφυλετισμοῦ καὶ τὴν ἔλλειψη κανονικῶν κριτηρίων.

ση μεταξύ «άποφαίνεσθαι» και «συναποφαίνεσθαι» δὲν ἔχει μόνο λογικό, ἀλλὰ ἔχει καὶ ἔρεισμα κανονικό.

γ) Ἡ ὑπογραφή κατὰ τὴ σειρά τῶν Διπτύχων δὲν εἶναι δυνατή, ἀφοῦ μέχρι τώρα οἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίες δὲν μπόρεσαν νὰ συμφωνήσουν στὸ θέμα αὐτό⁸, ἔτσι δὲ καὶ τὸ θέμα αὐτὸ εἶναι ἕνα ἄλλο θέμα, τὸ ὁποῖο δὲν συμπεριλαμβάνεται τελικὰ στὸν κατάλογο τῶν ὑπὸ συζήτηση θεμάτων, ἐνῶ ἀρχικὰ ἐπρόκειτο καὶ αὐτὸ νὰ συζητηθεῖ.

δ) Ἐνῶ οἱ τόμοι αὐτοκεφαλίας πού ἐκδόθησαν τοὺς δύο τελευταίους αἰῶνες ἀπὸ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο προβλέπουν ἐνίοτε ὅτι ἡ χορηγηθεῖσα αὐτοκεφαλία ἢ ἡ μεταγενέστερη, σὲ μερικὲς περιπτώσεις, ἀπόδοση τῆς πατριαρχικῆς τιμῆς θὰ πρέπει νὰ ἐπικυρωθεῖ ἀπὸ Οἰκουμενικὴ Σύνοδο⁹, σὲ κανένα ἀπὸ τὰ παραπάνω κείμενα δὲ γίνεται μνεία τῆς ρήτρας αὐτῆς.

Ἐνῶ μὲ αὐτὰ τὰ δεδομένα δὲν ὑπάρχει πρὸς ἔγκριση κείμενο τῆς Σύναξης τῶν Προκαθημένων τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν πού νὰ ἀφορᾷ τὸ Αὐτοκέφαλο καὶ τὰ Δίπτυχα (21-28 Ἰανουαρίου 2016), ἀντίθετα ὑπάρχει κείμενο πού νὰ ἀφορᾷ τὸ Αὐτόνομο καὶ τὸν τρόπο τῆς ἀνακηρύξεώς του, πού εἰσάγεται πρὸς συζήτηση καὶ τελικὴ ἀπόδοχή ἀπὸ τὴν προσεχῆ Πανορθόδοξο Σύνοδο. Κείμενο γιὰ τὸ Αὐτόνομο καὶ τὸν τρόπο ἀνακηρύξεως αὐτοῦ εἶχε, ὅπως ἤδη ἀνεφέρθη, κατ' ἀρχὴν συζητηθεῖ καὶ ἐγκριθεῖ ἀπὸ τὴ Διορθόδοξο Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ¹⁰, τὴ συγκληθεῖσα μεταξύ 9-17 Δεκεμβρίου 2009, ἕνα κείμενο

8. Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ (Σαμπεζύ, 21-26 Φεβρουαρίου 2011), 313-314: «Πανορθόδοξος ὁμως συμφωνία δὲν ὑφίσταται σήμερον ὡς πρὸς τὴν τάξιν ἐνίων ἐξ αὐτῶν (Κύπρου, Γεωργίας, Πολωνίας καὶ Ἀλβανίας)... Ἡ Ἐπιτροπὴ διεπίστωσε τὴν ἀδυναμίαν ἐξευρέσεως ὁμοφώνως ἀποδεκτῆς προτάσεως ὡς πρὸς τὰ θέματα ταῦτα».

9. Βλ. Ἐπιστολὴ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Βουλγαρίας περὶ ἀνακοινώσεως πρὸς αὐτὴν τῆς ἀποφάσεως γιὰ τὴν ἀνύψωσίν της σὲ Πατριαρχεῖο, ΑΝ. ΒΑΒΟΥΣΚΟΣ – ΓΡ. ΛΙΑΝΤΑΣ, ὅπ. παρ. 103: «... ἕως οὗ καὶ τὸ ζήτημα τοῦτο τελειωτικῶς καθορισθῆ ὑπὸ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, μόνης ἐχούσης τὸ δικαίωμα τοῦ προᾶγειν τινὰ τῶν ἐπὶ μέρους ἁγίων τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησιῶν εἰς Πατριαρχικὴν ἀξίαν καὶ περὶωπὴν». Γιὰ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Γεωργίας ΑΝ. ΒΑΒΟΥΣΚΟΣ – ΓΡ. ΛΙΑΝΤΑΣ, ὅπ.παρ., 166-167: «...χορηγήσαι τὴν παρ' ἡμῶν εὐλογίαν, ἀναγνώρισιν καὶ κύρωσιν πρὸς τὴν αὐτοκεφαλίαν καὶ ἀνεξάρτητον ὀργάνωσιν αὐτῆς ἐπ' ἀναφορᾷ μέντοι γε πρὸς τὴν μέλλουσαν Ἁγίαν Οἰκουμενικὴν Σύνοδον...».

10. Βλ. Ἐπίσκεψις 707 (2009) 9. Στὸ ἀνακοινωθὲν τῆς Διορθόδοξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς μεταξύ ἄλλων ἀναφέρεται ὅτι αὐτῆ: «Κατέγραψεν εἰς εὐσύνοπτον καὶ περιεκτικὸν κείμενον τὴν ἐνιαίαν θέσιν τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν ἐπὶ τοῦ θέματος τοῦ Αὐτονόμου καὶ τοῦ τρόπου ἀνακηρύξεως αὐτοῦ, περιγράψασα τὴν ἐννοίαν καὶ τὸ περιεχόμενον τοῦ Αὐτονόμου, τὴν ἀκολουθητέαν διαδικασίαν ἀνακηρύξεως αὐτοῦ καὶ τὰς συνελείας αὐτῆς».

που έπεξεργάστηκε και κατά τὸ μάλλον ἢ ἦττον υἱοθέτησε καὶ ἡ Ε΄ Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψη στὸ Chambésy πού συνήλθε ἀπὸ 10-17 Ὀκτωβρίου 2015, ἀκόμα καὶ στὴ φραστικὴ του διατύπωση¹¹. Τὸ τελευταῖο αὐτὸ κείμενο, δηλ. οὐσιαστικὰ τὸ πρωταρχικὸ κείμενο τοῦ 2009, εἰσάγεται πρὸς ἔγκριση ἀπὸ τὴν προσεχῆ Πανορθόδοξο Σύνοδο καὶ ὀφείλει κανεὶς βάσιμα νὰ εὐελπιστεῖ ὅτι τὸ κείμενο αὐτὸ θὰ ἐγκριθεῖ τελικὰ, γιατί ἔχει τὴν πανορθόδοξο συναίνεση καὶ γίνεται ἀποδεκτὸ χωρὶς ἀντιρρήσεις. Αὐτὸ ὅμως δὲ σημαίνει ὅτι στὸ μέλλον ἀποκλείεται νὰ ἐγερθοῦν ζητήματα πού νὰ ἀφοροῦν τὸ θέμα αὐτό.

Τὸ κείμενο ἀναφέρεται στὴν ἔννοια, τὸ περιεχόμενο καὶ τὰ ποικίλα σχήματα τοῦ θεσμοῦ τῆς αὐτονομίας, στὶς προϋποθέσεις μιᾶς τοπικῆς Ἐκκλησίας νὰ ζητήσει τὴν αὐτονομία τῆς ἀπὸ τὴν αὐτοκέφαλη Ἐκκλησία, στὴν ὁποία ὑπάγεται, στὴν ἀποκλειστικὴ ἀρμοδιότητα μιᾶς αὐτοκέφαλης Ἐκκλησίας νὰ ξεκινήσει καὶ νὰ ὀλοκληρώσει τὴ διαδικασία παροχῆς τοῦ αὐτονόμου, στὴ ρητὴ ἀπαγόρευση γιὰ τὴν ἴδρυση αὐτονόμων Ἐκκλησιῶν στὸ χῶρο τῆς διασποράς καὶ τίς συνέπειες παροχῆς τῆς αὐτονομίας, τόσο γιὰ τίς σχέσεις τῆς αὐτονομηθείσης Ἐκκλησίας μὲ τὴν αὐτοκέφαλη Ἐκκλησία πού τῆς παρεχώρησε τὴν αὐτονομία, ὅσο καὶ πρὸς τίς ἄλλες αὐτοκέφαλες Ἐκκλησίες¹².

Ἀπὸ ὅλα τὰ ἀνωτέρω θέματα πολὺ εὐκόλα μπορεῖ κανεὶς νὰ διαπιστώσει κατ' ἀρχὴν ὅτι τὸ κείμενο δὲν προσδιορίζει μὲ ἀντικειμενικὰ κριτήρια, ποιὲς εἶναι οἱ προϋποθέσεις, οἱ ὁποῖες θὰ πρέπει νὰ συντρέχουν γιὰ νὰ παρασχεθεῖ ἡ αὐτονομία. Ἐνῶ ὅμως αὐτὸ φαίνεται ὡς μία ἐκ πρώτης ὄψεως σοβαρὴ παράλειψη, ἐν τούτοις τελικῶς αὐτὸ δὲν ἀποτελεῖ κατ' οὐσίαν κάτι τέτοιο, γιατί ἡ παροχὴ τῆς αὐτονομίας ἀποτελεῖ ἐσωτερικὴ ὑπόθεση τῆς αὐτοκέφαλου Ἐκκλησίας καὶ ἡ κάθε αὐτοκέφαλη Ἐκκλησία ἔχει τὴν ἀποκλειστικὴ διακριτικὴ εὐχέρεια νὰ παραχωρήσει αὐτονομία σὲ ἓνα τμῆμα τῆς, ἐνῶ στὴν περίπτωση αὐτὴ ἡ γνώμη τῶν λοιπῶν ὀρθόδοξων Ἐκκλησιῶν παραμένει, ἐὰν βέβαια ὑπάρχει, ἀδιάφορη.

Ὡς πρὸς τὴν ἔννοια τῆς αὐτονομίας τὸ κείμενο κατανοεῖ ὡς αὐτονομία τῆ μερικῆ ἢ σχετικῆ ἀνεξαρτησία ἑνὸς ἀπολύτως συγκεκριμένου γεωγραφικῶς ἐκκλησιαστικοῦ τμήματος ἀπὸ τὴν κανονικὴ δικαιοδοσία μιᾶς αὐτοκέφαλου Ἐκκλησίας, στὴν ὁποία ὅμως παρὰ τὴν ἀποδιδόμενη αὐτονομία, συνεχίζει νὰ ἀνήκει καὶ νὰ ἀναφέρεται κανονικῶς (§ 1).

11. Βλ. Ε΄ Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις, Σαμπτεζύ – Γενεὴ 10-17 Ὀκτωβρίου 2015: Ἀποφάσεις: Τὸ Αὐτόνομον καὶ ὁ τρόπος ἀνακηρύξεως αὐτοῦ. <http://www.ecpatr.org/docdis/ply.php?lang=gr&id=2122&tla=gr>

12. Βλ. τὴν εἰσαγωγικὴ ἐνότητα τοῦ ἀνωτέρω κειμένου.

Το κείμενο αναγνωρίζει ότι κατά τη λειτουργία του θεσμού της αυτονομίας μέχρι σήμερα (για παράδειγμα με το Αυτόνομο της Έκκλησίας της Φιλανδίας ή της Έσθονίας στο πλαίσιο του Οικουμενικού Πατριαρχείου ή της Έκκλησίας της Ουκρανίας, Λεττονίας και Μολδαβίας υπαγομένων ως αυτόνομων Έκκλησιών στο Πατριαρχείο Μόσχας) δημιουργήθηκαν διάφορα και ποικίλα σχήματα αυτονομίας ως προς το βαθμό εξάρτησης της Αυτόνομης από την Αυτόκεφαλη Έκκλησία, στην οποία και αναφέρεται (§ 1α). Είναι προφανές ότι ο εκάστοτε εκδιδόμενος Τόμος από την αυτόκεφαλη Έκκλησία μπορεί να ορίζει κατά διαφορετικό τρόπο την εκλογή του Πρώτου της αυτόνομου Έκκλησίας (δυνάμενος είτε να διενεργείται από το αρμόδιο εκκλησιαστικό όργανο της αυτόκεφάλου Έκκλησίας είτε απλώς να εγκρίνεται από αυτό), να αναφέρεται στην κρίση των επισκόπων της και στους δικονομικούς τρόπους διεκπεραίωσης της υπόθεσης στην περίπτωση που αυτοί υποπέσουν σε κανονικά παραπτώματα, στη συγκρότηση και λειτουργία του συνοδικού θεσμού στο πλαίσιο της αυτόνομης Έκκλησίας, στον αριθμό των επισκόπων και τον τρόπο αύξησης ή μείωσης αυτού του αριθμού, σύμφωνα με τις εκάστοτε προκύπτουσες ανάγκες. Δεν αποκλείεται σε κάποιους τέτοιους Τόμους να προβλέπεται και η συμμετοχή του Πρώτου της αυτόνομου Έκκλησίας στη Σύνοδο της αυτόκεφάλου Έκκλησίας (§ 1γ), όπως συμβαίνει με τη συμμετοχή του Πρώτου της Έκκλησίας της Ουκρανίας στη Σύνοδο του Πατριαρχείου Μόσχας¹³.

Με περισσότερη λεπτομέρεια, όχι όμως με απόλυτη σαφήνεια το κείμενο προβλέπει την έναρξη της διαδικασίας για την χορήγηση του Αυτόνομου (§ 2). Η πρωτοβουλία οφείλει να προέλθει από τη ζητούσα την αυτονομία τοπική Έκκλησία, ή οποία με σχετικό γραπτό αίτημά της οφείλει να δικαιολογήσει ότι διαθέτει τις εκκλησιαστικές και ποιμαντικές προϋποθέσεις για τη χορήγηση της αυτονομίας και να εξηγήσει τους σοβαρούς λόγους, οι οποίοι καθιστούν αναγκαία και επιτακτική τη χορήγηση της αυτονομίας (§ 2α). Το κείμενο δεν προσδιορίζει ούτε ποιες είναι αυτές οι εκκλησιαστικές και ποιμαντικές προϋποθέσεις που, όταν υπάρχουν, δικαιολογούν το αίτημα, ούτε ποιοί είναι οι σοβαροί λόγοι που καθιστούν αναγκαία τη χορήγηση της αυτονομίας. Κατόπιν τούτου, η αξιολογική κρίση για τη συνδρομή των προϋποθέσεων και των σο-

13. http://pravoslavyye.org.ua/index.php?action=fullinfo&r_type=pravoslavyye&id=146 Γερμ. Μετ., *Stimme der Orthodoxie* 12 (1991, τ. 2) 2 έπ. (Περιέχεται και ο Πατριαρχικός Τόμος για την Έκκλησία της Ουκρανίας). Για τον ισχύοντα καταστατικό χάρτη για τη διοίκηση της Ουκρανικής Όρθοδόξου Έκκλησίας (2011). http://www.patriarch.ua/upc_ustav.aspx.

βαρῶν λόγων πού δικαιολογοῦν τή χορήγηση τῆς αὐτονομίας ἐναπόκειται κατά τρόπο ἀπόλυτο στήν αὐτοκέφαλη Ἐκκλησία, ἀπό τήν ὁποία ζητεῖται ἡ αὐτονομία.

Πράγματι ἡ αὐτοκέφαλη Ἐκκλησία μετὰ τήν ὑποβολή σχετικοῦ αἰτήματος ὀφείλει συνοδικά (§ 2β) νά κρίνει καί νά ἀποφασίσει γιά τή συνδρομή ἢ μὴ τῶν προϋποθέσεων χορήγησης τοῦ Αὐτοκεφάλου καί νά ἀποδεχθεῖ ἢ νά ἀπορρίψει τὸ σχετικὸ αἶτημα. Σὲ περίπτωση θετικῆς ἀποδοχῆς τοῦ αἰτήματος δικαιούται αὐτὴ καί μόνον αὐτὴ, ὄχι μόνον νά ἐκδώσει τὸν Τόμο τῆς αὐτονομίας, ἀλλὰ καί νά ἐπιβάλλει ὅρους, ρῆτρες, ὑποχρεώσεις καί προϋποθέσεις πού καθορίζουν τὸ εὖρος τῆς χορηγούμενης αὐτονομίας, ὅπως καί τὸ εἶδος τῆς σχέσης τῆς αὐτονομίας μὲ τήν αὐτοκέφαλη Ἐκκλησία. Τὸ κείμενο προσπαθώντας νά ὀριοθετηθεῖ τοὺς ὅρους αὐτοὺς πού καθορίζουν τὴ σχέση μεταξὺ αὐτόνομης καί αὐτοκέφαλης Ἐκκλησίας κάνει λόγο στὸ θεμελιώδους σημασίας αὐτὸ σημεῖο ὅτι θὰ πρέπει νά τηρηθοῦν τὰ γενικὰ κριτήρια πού θέτει ἡ ἐκκλησιαστικὴ παράδοση γιά τὸ θέμα, χωρὶς ὅμως κατά τρόπο ἀστασίαστο καί ἀντικειμενικὸ νά τὰ προσδιορίζει¹⁴. Ἡ συνδρομή ἢ ὄχι αὐτῶν τῶν κριτηρίων ἐναπόκειται στήν πράξη στήν ἀπόλυτο κρίση τῆς αὐτοκέφαλης Ἐκκλησίας πού μπορεῖ κατά συνέπεια νά ἐρμηνεύει κατά τὸ δοκοῦν τὴν προγενέστερη ἐκκλησιαστικὴ παράδοση καί τὴ συνδρομή ἢ μὴ τοῦ σοβαροῦ λόγου πού δικαιολογεῖ τὴν αὐτονομία, μὲ ὅ,τι αὐτὸ μπορεῖ νά σημαίνει. Ἡ ἀνομοιογένεια τῶν περιπτώσεων αὐτονομίας δυσκολεύει ἀσφαλῶς στήν καταγραφή ἀντικειμενικῶν κριτηρίων.

Ὁ Τόμος ὀφείλει νά περιέχει καί κάτι ἄλλο πού εἶναι πολὺ σημαντικό, ἀλλὰ καί αὐτονόητο ταυτόχρονα: Ὀφείλει μὲ ἀπόλυτη ἀκρίβεια νά περιγράψει τὴ γεωγραφικὴ ἔκταση καί τὰ γεωγραφικὰ ὅρια τῆς αὐτόνομης Ἐκκλησίας (§ 2β). Μετὰ τὴν ἔκδοση τοῦ Τόμου, ὁ Προκαθήμενος τῆς αὐτοκέφαλης Ἐκκλησίας ὑποχρεοῦται νά ἀνακοινώσει τὴ χορηγηθεῖσα αὐτονομία πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο καί τίς ἄλλες αὐτοκέφαλες Ἐκκλησίες (§ 2γ). Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ὁ Προκαθήμενος τῆς αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας δέν ὑποχρεοῦται νά ἀποστείλει τὸν ἴδιο τὸν Τόμο τῆς αὐτονομίας καί κατά συνέπεια οἱ ἄλλες αὐτοκέφαλες Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες δὲ δικαιοῦνται νά ἐκφέρουν ὅποιαδήποτε κρίση, θετικὴ ἢ ἀρνητικὴ, γιά τὴ χορηγούμενη αὐτονομία. Ἡ ἀπόδοση τῆς αὐτονομίας

14. Βλ. § 2α τοῦ κειμένου: «Ἡ ζητοῦσα τὴν Αὐτονομίαν αὐτῆς τοπικὴ Ἐκκλησία, ἐὰν διαθέτῃ τὰς ἀναγκαῖας ἐκκλησιαστικὰς καί ποιμαντικὰς προϋποθέσεις, ὑποβάλλει τὸ σχετικὸν αἶτημα εἰς τὴν πρὸς ἣν ἔχει τὴν ἀναφορὰν αὐτῆς Αὐτοκέφαλον Ἐκκλησίαν, ἐξηγοῦσα καί τοὺς σοβαροὺς λόγους, οἱ ὅποιοι ὑπαγορεύουν τὴν ὑποβολὴν τοῦ αἰτήματος αὐτῆς».

θεωρείται, όπως προαναφέρθη, έσωτερική υπόθεση τής κάθε αυτοκέφαλης Έκκλησίας.

Ο κοινός νοῦς φαίνεται να συμφωνεί με την διαπίστωση αυτή, ό έμβριθής όμως νοῦς του Καθηγητή Σπ. Τρωιάνου προφανώς διαφωνεί¹⁵, θεωρώντας ότι το δικαίωμα απόδοσης αυτονομίας έχουν μόνο τα 5, σήμερα 4, διά πρεσβείων τιμής τιμηθέντα υπό των ιερών κανόνων Πατριαρχεία και ή Έκκλησία τής Κύπρου, στην όποία ή αυτοκεφαλία έδόθη διά του 8^{ου} Κανόνος τής Γ' Οικουμενικής Συνόδου¹⁶. Παραθέτω κατά λέξη τό ενδιαφέρον απόσπασμα από τό κείμενο του Σπ. Τρωιάνου, έχοντας συνείδηση ότι μάλλον είναι πολύ άργά για τή συζήτηση αυτού του θέματος, ώστε να υπάρξει, ένδεχομένως, ή αναγκαία τροποποίηση, θεμελιώδους σημασίας, για να είμαστε -κατά τόν κ. καθηγητή- σύμφωνοι με τό πνεῦμα των ιερών κανόνων: «Πρός παροχήν τοιαύτης αυτοδιοικήσεως (ένν. αυτονομίας) νομιμοποιούνται ενεργητικώς μόνον τά Πατριαρχεία, μάλιστα δέ, κατά τήν γνώμην μου, εκείνα μόνον, των όποιων ή ανακήρυξις έχει πλήρως συντελεσθή και κατά συνέπειαν άσκούν έξουσία πρωτογενή. Αί αυτοκέφαλα Έκκλησίαί άντιθέτως έχουν δικαίωμα αυτοδιοικήσεως άνευ τινός έξαρτήσεως από άλλην Έκκλησίαν, άλλα τό δικαίωμα τούτο δύναται να άσκήσουν μόνο έντός των πλαισίων, τά όποία χαράσσονται υπό τής σχετικής συστατικής πράξεως. Έν όψει τής νομικής ταύτης σχέσεως αί αυτοκέφαλα Έκκλησίαί, μη έχουσαι άπεριόριστον υπό τήν άνωτέρω έννοιαν άνεξαρτησίαν, δέν δικαιούνται ως φρονώ, να παραιτηθούν έν όλω ή έν μέρει του δικαιώματος αυτοδιοικήσεως ύπερ ένός τμήματός των, είτε μετά είτε και άνευ ίδίας έδαφικής ύποστάσεως, διότι τούτο άποτελεί συστατικόν στοιχείον τής πρωτογενοῦς έξουσίας, ήτις παραμένει εις τόν άρχικόν φορέα, δηλαδή τήν μητέρα Έκκλησία».

Όλα αυτά σημαίνουν ότι μόνο τά Πατριαρχεία Κωνσταντινουπόλεως, Άλεξανδρείας, Άντιοχείας και Ίεροσολύμων έχουν τήν κανονική έξουσία να χορηγούν καθεστώς αυτονομίας σε ένα τμήμα τής δικαιοδοσίας τους, γιατί αυτών και μόνον ή σύσταση προβλέπεται από κανόνες Οικουμενικών Συνόδων, γιατί μόνο αυτά άσκούν πρωτογενή έξουσία, ένω στίς υπόλοιπες αυτοκέφαλες Έκκλησίες, στο δικό τους Τόμο τής αυτοκεφαλίας δέν άναγνωρίζεται τό περαιτέρω δικαίωμα παροχής αυτονομίας. Άσφαλώς τό δικαίωμα παροχής Αυτόνόμου έχει και ή Έκκλησία τής Κύπρου, παρότι αυτή ή έπισημανση για ευνόητους πρακτικούς λόγους στερείται και πρακτικής σημασίας.

15. Σπ. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *όπ. παρ.*, 348.

16. Ρ.Π. Β', 203-204.

Ἀκόμα καὶ ἐὰν συμφωνεῖ κανεὶς μὲ τὴ θέση τοῦ Καθ. Σπ. Τρωϊάνου, κατανοεῖ ὅτι ἡ ἐπιβολὴ τῆς στοῦ σύγχρονο χαώδη καὶ πολυδαίδαλο κόσμου τῆς διοικητικῆς ὀργάνωσης τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν δὲ θὰ ἦταν μιὰ εὐκόλη ὑπόθεση. Ἐκεῖνο ποῦ προέχει εἶναι οἱ Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες νὰ διαφυλάξουν τὴν ἐνότητά τους καὶ νὰ παράσχουν τὴν κοινὴ τους μαρτυρία στοῦ σύγχρονο κόσμου. Ἀπὸ κανονικῆς βέβαια πλευρᾶς, ἀπὸ τὸ πραγματικὸ γεγονός τῆς ὑπάρξεως 9 ἐπὶ πλέον αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν πέραν τῶν 5 (δηλ. τὰ 4 πρεσβυγενῆ Πατριαρχεῖα καὶ τὴν Ἐκκλησία τῆς Κύπρου) θὰ μπορούσε νὰ ἐκτιμῆσει κανεὶς ὅτι δὲν τίθεται θέμα ὡς πρὸς τὸ δικαίωμά τους νὰ χορηγοῦν αὐτονομία, δεδομένου ὅτι σιωπηρὰ καὶ μὲ τὴν πολυχρόνια καὶ πολυποικίλη ἐπικοινωνία τους παρέχουν *de facto* τὴ μεταξὺ τους ἀλληλοαναγνώριση, διαμορφώνοντας κατὰ τοὺς νεώτερους αἰῶνες ἐθιμικὰ ἓνα νέο κανονικὸ *status quo*. Ἔτσι μόνον μπορεῖ νὰ υπερβαίνεται τὸ κώλυμα τῆς μὴ ἀσκήσεως πρωτογενοῦς ἐξουσίας καὶ τὸ γεγονός ὅτι στὸν τόμο τῆς αὐτοκεφαλίας τῆς Ἐκκλησίας ποῦ παραχωρεῖ τὸ Αὐτόνομο δὲ μνημονεύεται ρητὰ ἓνα τέτοιο δικαίωμα.

Ἐνῶ εἶναι σαφές ὅτι μιὰ αὐτόνομη Ἐκκλησία δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει τὴν ἰδία ὑπόσταση σὺς διορθόδοξες, διαχριστιανικὲς καὶ διαθρησκειακὲς σχέσεις (§ 2δ) καὶ κατὰ συνέπεια ἐκφράζεται σ' αὐτὲς μέσῳ τῆς αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας, ἀξία προσοχῆς εἶναι ἡ ἐπισημάνση ὅτι στὸ χῶρο τῆς Διασπορᾶς¹⁷ δὲν ἰδρύνονται αὐτόνομες Ἐκκλησίες, παρὰ μόνον ὅταν ὑπάρχει πανορθόδοξη συναίνεση ποῦ μπορεῖ νὰ τὴν ἐξασφαλίσει, ἐὰν στὴν πράξη τὴν ἐξασφαλίσει, ἡ σχετικὴ πρωτοβουλία τοῦ ἐκάστοτε Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου.

Γεννᾶται τώρα τὸ ἐρώτημα, ἐὰν ἡ ἀπαγόρευση αὐτὴ ἀπαγορεύει καὶ τὴν ὑπαρξὴ Ἐξαρχιῶν στοῦ χῶρο τῆς διασπορᾶς, ὅπως ἡ Ἐξαρχία Ὁρθοδόξων Παροικιῶν Ρωσικῆς Παραδόσεως ποῦ ὑπάγεται στοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχεῖο μὲ ἔδρα τὸ Παρίσι ἢ ἡ ἐν ὑπερορίᾳ Ἐκκλησία τῆς Ρωσίας (R.O.C.O.R). Οὔτε ἡ πρώτη, οὔτε ἡ δεύτερη θὰ μπορούσαν ἀσφαλῶς νὰ θεωρηθοῦν αὐτόνομες Ἐκκλησίες, τοὺς ἐλλεῖπει ἐξ ἄλλου ἢ ἐπακριβῶς προσδιορισμένη ἐνιαῖα γεωγραφικὴ περιφέρεια, τὸ καθεστῶς ὅμως αὐτοδιοίκησης ποῦ διαθέτουν προσομοιάζει κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον σ' αὐτὸ τῆς αὐτονομίας. Ἐκτιμᾶται ὅτι ἡ σιωπηρὰ βούληση τοῦ κειμένου ἀπαιτεῖ τὴν κατάργηση τοῦ ιδιόμορφου αὐτοῦ «κανονικοῦ» καθεστώτος καὶ τὴν ὑπαγωγή τους σὺς ἀντίστοιχες Μητροπόλεις τοῦ

17. Βλ. § 2ε τοῦ κειμένου: «Εἰς τὸν χῶρον τῆς Ὁρθοδόξου Διασπορᾶς δὲν ἰδρύνονται Αὐτόνομοι Ἐκκλησῖαι, εἰ μὴ μόνον μετὰ πανορθόδοξον συναίνεσιν, ἐξασφαλιζομένην ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κατὰ τὰ πανορθόδοξως ἰσχύοντα».

Οικουμενικού Πατριαρχείου και του Πατριαρχείου Μόσχας στο χώρο της Διασποράς, ώστε να αποφεύγεται ή «έπικαλυπτόμενη» δικαιοδοσία δύο επισκόπων στον ίδιο γεωγραφικό χώρο, οι οποίοι μάλιστα ανήκουν σε μία και την αυτή (αυτοκέφαλη) Έκκλησία. Άλλωστε η επιτευχθείσα συμφωνία¹⁸ τὸ Μάιο τοῦ 2007 μεταξύ τῆς ὑπερορίου Ρωσικῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας προέβλεπε τὴν ἐντὸς πενταετίας ὑπαγωγή τῶν ἐνοριῶν τῆς πρώτης στὸν τοπικὸ ρώσο ἐπίσκοπο, χωρὶς τὸ θέμα αὐτὸ νὰ ἔχει ἐπιλυθεῖ. Τὸ ἴδιο πρᾶγμα ἀνατίθεται καὶ στὴν ἀπόφαση τῆς δι' Ἐπιτοῦ Συνόδου τῶν ἐπισκόπων τῆς ὑπερορίου ρωσικῆς Ἐκκλησίας¹⁹.

Ἐνα ἄλλο πρόβλημα, ἡ δημιουργία τοῦ ὁποῖου καταβάλλεται προσπάθεια νὰ ἀποτραπῆ, εἶναι ἡ ὑπαρξη δύο διαφορετικῶν αὐτονόμων Ἐκκλησιῶν ὑπὸ δύο διαφορετικῶν αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν στὸν ἴδιο γεωγραφικὸν ἄνθρωπον (§ 2 στ'). Σὲ μιὰ τέτοια περίπτωση τὰ ἐμπλεκόμενα μέρη, εἴτε μαζί, εἴτε χωριστά, ὀφείλουν νὰ προσφύγουν στὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχη, ὁ ὁποῖος ὀφείλει νὰ ἀναζητήσῃ τὴν κανονικὴν λύση στὸ θέμα κατὰ τὰ πανορθόδοξον ἰσχύοντα. Στὸ σημεῖο αὐτὸ διαβλέπει κανεὶς ὅτι ἡ προσφυγὴ πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχη ἀνάγεται στὴν ἀρμοδιότητα τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως σύμφωνα μὲ τοὺς κανόνες θ' καὶ ιζ' τῆς Οἰκουμενικῆς Συνόδου στὴ Χαλκηδόνα²⁰ νὰ ἀσκεῖ ὑπερόρια δικαιοδοσία γιὰ προβλήματα καὶ θέματα τῶν ἄλλων Πατριαρχειῶν, ὅταν αὐτὸ τοῦ ἤθελε ζητηθεῖ. Τέτοιου εἴδους παρεμβάσεις τοῦ Οἰκουμενικοῦ θρόνου ὑπάρχοντες πολυάριθμες στὶς κανονικὰς πηγὰς ἀκόμα καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν Χαλκηδόνα μέχρι τὴν σύγχρονην ἐποχὴ.

Μὲ τὴν παρατήρησιν ὅτι ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης δὲν ὀφείλει νὰ λειτουργήσῃ ἀτομικὰ, ἀλλὰ συνοδικὰ μὲ ἀπόφασιν τῆς περὶ αὐτὸν συνόδου, σύμφωνα μὲ τὸ κείμενον, ἡ λύσις ποὺ πρόκειται νὰ ἀναζητηθεῖ, ὀφείλει νὰ εἶναι σύμ-

18. Akt über die kanonische Gemeinschaft zwischen der russischen orthodoxen Kirche des Moskauer Patriarchats und der russischen orthodoxen Kirche im Ausland, Orthodoxes Forum 21 (2007) 271-273. A. LEBEDEF, Canonical Assessment of the «Act of Canonical Communion» (Lecture at the IV All-Diaspora Council): www.russianorthodoxchurch.ws.-/synod/-engdocument/enart_lebeverakt.html. A. PSAREV, Looking Toward Unity: How the Russian Church Abroad Viewed the Patriarchate of Moscow, 1927-2007, Greek Orthodox Theological Review 52 (2007) 121-143. E. SYNEK, Zur Wiedervereinigung der Russischen Orthodoxen Kirche, Österreichisches Archiv für das Recht und Religion 54 (2007) 468-477.

19. R. POTZ – E. SYNEK, Kirchenrecht, Orthodoxes Kirchenrecht. Eine Einführung, 2. Auflage, Freistadt 2014, 183 (Unter Mitarbeit von Spyros Troianos und Alexej Klutschewsky).

20. P. – Π. Β', 273, 258-259.

φωνη μὲ τὰ πανορθόδοξως ἰσχύοντα. Παρ' ὅτι δὲν προσδιορίζεται τὸ περιεχόμενο τῆς φράσης «κατὰ τὰ πανορθόδοξως ἰσχύοντα», ἀναμφίβολα ἡ λύση ποῦ θὰ πρέπει νὰ ἐξευρεθεῖ θὰ πρέπει νὰ εἶναι σύμφωνη μὲ τὶς ἀρχές τοῦ κανονικοῦ δικαίου, μὰ βασικὴ ἀρχὴ τοῦ ὁποίου ἀπαγορεύει τὴν ὑπαρξὴ δύο ἐπισκόπων διαφορετικῆς δικαιοδοσίας στὸν ἴδιο γεωγραφικὸ χῶρο, ὅποτε τὸ ἀντικειμενικὸ κριτήριο τῆς χρονικῆς προτεραιότητος ὀφείλει νὰ παίξει καθοριστικὸ ρόλο. Ἀνεξάρτητα ὅμως ἀπὸ αὐτό, ἡ ἔκφραση «κατὰ τὰ πανορθόδοξως ἰσχύοντα» σημαίνει κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ὅτι ἡ λύση ποῦ ἤθελε ἀναζητηθεῖ ὀφείλει νὰ τύχει τῆς ἐκ τῶν ὑστέρων ἔμμεσης ἀναγνώρισης τῶν ἄλλων Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν, γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ εἶναι καὶ πρακτικὰ εὐκολότερα ἐφαρμόσιμη καὶ ἀποδεκτὴ.

Ἐνα τέτοιο πρόβλημα, θὰ μπορούσε νὰ ὑποθέσει κανεὶς, θὰ μπορούσε νὰ ὑπάρξει, μετὰ τὴν ἔγκριση καὶ ἀποδοχὴ τοῦ κειμένου ἀπὸ τὴν Πανορθόδοξη Σύνοδο, στὴν Ἑσθονία ἢ καὶ τὴ Μολδαβία²¹, ὅπου μὲ βάση τὸ περὶ Αὐτόνομου κείμενο, τὸ Πατριαρχεῖο Μόσχας θὰ μπορούσε -ὑποτίθεται κανονικὰ πλέον- νὰ «δημιουργήσει» ἐκεῖ ἐπίσημα μὰ αὐτόνομη Ἐκκλησία, σύμφωνα μὲ τὶς διατάξεις τοῦ πρὸς ἐπικύρωση περὶ Αὐτόνομου κειμένου. Στὴ Μολδαβία ἡ Μητρόπολη Βεσσαραβίας ὑπάγεται στὸ Πατριαρχεῖο Ρουμανίας καὶ θὰ μπορούσε, ἐνδεχομένως καὶ θεωρητικά, νὰ αὐτονομηθεῖ ἀπὸ αὐτό²². Κατ' ἀρχὴν θὰ πρέπει νὰ ἐπισημανθεῖ ὅτι κάτι τέτοιο εἶχαν καὶ ἔχουν τὴ δυνατότητα τὸ Πατριαρχεῖο Ρουμανίας ἢ τὸ Πατριαρχεῖο Μόσχας νὰ πράξουν μέχρι σήμερα καὶ χωρὶς τὴν ἔγκριση τοῦ κειμένου, ἐφ' ὅσον ἀντικανονικῶς τὸ τελευταῖο ἐντάσσει τὴν Ἑσθονία καὶ τὴ Μολδαβία στὴ δικαιοδοσία του. Ἡ ὑπόθεση ὅμως αὐτὴ περὶ δημιουργίας Αὐτόνομου περιέχει κατ' ἀνάγκη τὴν ἐκτίμησι ὅτι τὸ Πατριαρχεῖο Μόσχας θὰ ἀποδεχθεῖ νὰ περιορίσει τὴ δικαιοδοσία ποῦ ἀσκεῖ διὰ τῶν ἐκεῖ ἐπισκόπων παραιτούμενη σὲ μεγάλο βαθμὸ ἀπὸ αὐτή. Εἶναι προφανὲς ὅτι ἡ χορήγηση τοῦ Αὐτόνομου περιορίζει σὲ κάθε περίπτωση τὸ εὖρος τῆς δικαιοδοσίας τῆς Ἐκκλησίας ποῦ χορηγεῖ τὴν αὐτονομία. Κατὰ συνέπεια κάτι τέτοιο εἶναι μᾶλλον ἀπίθανο νὰ συμβεῖ. Ἀκόμα ὅμως καὶ ἂν συμβεῖ, τὸ ἔκτο ἐδάφιο τῆς δευτέρας ἐνότητος τοῦ κειμένου προβλέπει τὴ δυνατότητα προσφυγῆς στὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχη «ὁμοῦ ἢ κεχωρισμένως» (δηλ. ἀρκεῖ καὶ ἡ προσφυγὴ τοῦ ἑνὸς μέρους ἐκ τῶν ἐμπλεκόμενων), ὁ ὁποῖος ὀφείλει νὰ δώσει τὴν κανο-

21. R. POTZ-E. SYNEK, Kirchenrecht, 138, 169, 172, 259.

22. R. POTZ-E. SYNEK, Kirchenrecht, 260.

νική λύση επί του θέματος «κατά τὰ πανορθόδοξως ισχύοντα». Αυτό δὲ σημαίνει ἀπλῶς ὅτι ἡ δυνατότητα μιᾶς τέτοιας προσφυγῆς δίδει διέξοδο στὸ συγκεκριμένο πρόβλημα, ἀλλὰ ὅτι ἐπὶ πλέον καθιστᾶ ἓνα διμερὲς πρόβλημα διορθόδοξο πρόβλημα, στὸ ὁποῖο κατ' ἀνάγκη οἱ ὑπόλοιπες αὐτοκέφαλες Ἐκκλησίες θὰ εἶναι ὑποχρεωμένες ἄμεσα ἢ ἔμμεσα νὰ τοποθετηθοῦν «κατά τὰ πανορθόδοξως ισχύοντα». Στὴ συγκεκριμένη περίπτωση τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑσθονίας, στὴν ὁποία ἀπὸ τὸ 1923 τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο εἶχει ἀποδώσει τὴν αὐτονομία καὶ τὸ 1945 ἔξ αἰτίας τῆς πολιτικῆς συγκυρίας μετὰ τὴν ἔνταξη τῆς Ἑσθονίας στὴ Σοβιετικὴ Ἐνωση²³ τὸ Πατριαρχεῖο Μόσχας ἀντικανονικῶς ἐνέταξε στὴ δική του δικαιοδοσία, θὰ εὑρεθοῦν οἱ ἄλλες αὐτοκέφαλες Ἐκκλησίες, οἱ ὁποῖες ὑποχρεωτικῶς θὰ πρέπει νὰ συνταχθοῦν μὲ τὴν ἄποψη ὅτι ἀντικανονικῶς τὸ Πατριαρχεῖο Μόσχας ἀσκεῖ δικαιοδοσία στὴν Ἑσθονία. Εἶναι δυνατό, τὸ Πατριαρχεῖο Μόσχας νὰ προτιμήσει νὰ παραιτηθεῖ ἀπὸ τὴν (ἀντικανονικὴ) δικαιοδοσία πού ἀσκεῖ, γιὰ νὰ δημιουργήσει ἓνα διορθόδοξο πρόβλημα; Τὰ «πανορθόδοξως ισχύοντα» κρίνονται ἀργὰ ἢ γρήγορα, ἄμεσα ἢ ἔμμεσα καὶ πανορθόδοξως.

Τὸ κείμενο (§ 4δ) ἐπισημαίνει ὅτι ἡ ἐκλογή τῶν ἐπισκόπων τῆς αὐτόνομου Ἐκκλησίας γίνεται ἀπὸ τὸ ἀρμόδιο ἐκκλησιαστικὸ τῆς ὄργανο. Τὸ ὄργανο αὐτὸ προβλέπεται ἀπὸ τὸν ἐσωτερικὸ κανονισμό, ἀπὸ τὸν καταστατικὸ χάρτη τῆς αὐτόνομου Ἐκκλησίας. Αὐτὸ σημαίνει κατ' ἀνάγκη ὅτι ἡ ἐκλογή τῶν ἐπισκόπων δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἡ σύνοδος τῆς αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας. Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ ἀρμόδιο ὄργανο πρὸς ἐκλογή ἐπισκόπου στὴν αὐτόνομη Ἐκκλησία μὲ ἀποφασιστικὴ ἀρμοδιότητα δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι μιὰ κληρικολαϊκὴ συνέλευση, μιὰ σχετικὴ ἀπόφαση τῆς ὁποίας, ὅταν προβλέπεται ἀπὸ τὸ Καταστατικὸ, μπορεῖ νὰ ἔχει μόνον γνωμοδοτικὸ χαρακτήρα. Αὐτὸ προκύπτει ἔμμεσα ἀπὸ τὸ κείμενο πού προβλέπει ὅτι σὲ περίπτωσι ἀδυναμίας ἐκλογῆς ἐπισκόπου στὴν αὐτόνομη Ἐκκλησία αὐτὴ ἐπικουρεῖται ἀπὸ τὴν αὐτόνομη στὴν ὁποία ἀναφέρεται (§ 4δ). Ἡ ἐπικουρία αὐτὴ δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἄλλη παρὰ ἀπο-

23. G. PARATHOMAS-R. P.M.H PALLI (Ἐκδ.), The Autonomous Orthodox Church of Estonia. L'Église autonome orthodoxe d' Estonie (Approche historique et nomocanonique, (Νομοκανονικὴ Βιβλιοθήκη 11), Κατερίνη 2002. J. RINNE, The Orthodox Church in Estonia, C. G. Fürst-R. Potz (Ἐκδ.), Multikonfessionelles Europa (=Kanon 12), Eichenau-München 1994, 44-48. Κ. ΒΑΒΟΥΣΚΟΣ, Ἡ Ὁρθοδοξία καὶ ἡ ἐν Ἑσθονίᾳ ἐκκλησιαστικὴ κρίσις, C. G. Fürst-R. Potz - S. Troianos (Ἐκδ.), Kirchenrecht und Ökumene, FS P. Rodopoulos (=Kanon 15), München - E'ichenau 1999, 19-40.

στολή ἐπισκόπων ἐκ μέρους τῆς αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας, κάτι πού ἔχει οὐσιαστικό νόημα καί ἀποτελεσματικότητα, μόνο ὅταν ἡ ψήφος τους προσμετρηθεῖ στίς ψήφους τῶν ἄλλων ἐπισκόπων τῆς αὐτονόμου Ἐκκλησίας καί ὄχι σέ μιὰ πολυπληθῆ κληρικολαϊκή συνέλευση.

Σέ διαφορετικά σημεῖα τοῦ κειμένου γίνεται λόγος γιά τόν «Πρῶτο» τῆς αὐτονόμου ἐκκλησίας, ὅρος ὁ ὁποῖος παραπέμπει στόν 34ο Κανόνα τῶν Ἀποστόλων²⁴. Ἡ χρήση τοῦ κανονικοῦ αὐτοῦ ὅρου δέν εἶναι ἀπόλυτα ἐπιτυχής, διότι ὁ τρόπος λήψεως τῶν ἀποφάσεων ἐνδεχομένως σέ μιὰ αὐτόνομη Ἐκκλησία νά μή γίνεται μέ τόν τρόπο πού προβλέπει ὁ 34ος Κανόνας τῶν Ἀποστόλων²⁵. Σέ κάθε περίπτωση δέ καί κατά ἀπόλυτη κανονική ἀκρίβεια, γιά τόν Πρῶτο δέ θά ἔπρεπε νά προβλέπεται ἡ δυνατότητα νά ἐκλέγεται ἢ νά ἐπικυρώνεται ἡ ἐκλογή του ἀπό τήν αὐτοκέφαλη Ἐκκλησία καί ὄχι ὑπό τοὺς ὑπ' αὐτὴν ἐπισκόπους (§ 1β)²⁶. Γιά τοὺς λόγους αὐτοὺς ὁ ὅρος «Πρῶτος» ἐνδεχομένως θά ἔπρεπε νά χαρακτηρίζεται ἐπιτυχέστερα ὡς Πρόεδρος τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς αὐτονόμου Ἐκκλησίας.

Ἀπὸ τὸ ὅλο κείμενο προκύπτει ὅτι τῆ λειτουργία τῆς αὐτονόμου Ἐκκλησίας προσδιορίζει κατ' ἀρχὴν ὁ Τόμος τῆς αὐτονομίας πού ἐκδίδεται ἀπὸ τήν αὐτοκέφαλη Ἐκκλησία. Τὸ κείμενο, ἐπίσης, ὑποδηλώνει τῆ λειτουργία τοῦ συνοδικοῦ θεσμοῦ γιά τῆ διοίκησή της, μέ σύνοδο πού ἀποτελεῖται ἀπὸ ἐπισκόπους καί προεδρεύεται ἀπὸ τόν Πρῶτο. Μέσα σέ αὐτὸ τὸ πλαίσιο καί χωρὶς τὴν ὑπέρβαση ἢ παράβαση τῶν ἀρχῶν πού τίθενται ἀπὸ τόν Τόμο αὐτό, ἀλλὰ καί τὸ παρὸν κείμενο, σύμφωνα μέ τόν ἐσωτερικὸ κανονισμό κάθε αὐτονόμου Ἐκκλησίας, μπορεῖ νά προβλέπεται ἡ λειτουργία κληρικολαϊκῶν συνελεύσεων μέ γνωμοδοτική ἢ ἀποφασιστική ἀρμοδιότητα γιά ἐπιμέρους εἰδικότερα θέματα.

24. Ρ. – Π. Β', 45: «Τοὺς ἐπισκόπους ἐκάστου ἔθνους εἰδέναι χρὴ τὸν ἐν αὐτοῖς πρῶτον καὶ ἡγεῖσθαι αὐτὸν ὡς κεφαλὴν καὶ μηδὲν τι πράττειν περιττὸν ἄνευ τῆς ἐκείνου γνώμης... Ἀλλὰ μηδὲ ἐκεῖνος ἄνευ τῆς ἐκείνου γνώμης». Ὁ Ἀριστηνὸς (Ρ – Π. Β', 47) ἐρμηνεύει τὸν «περιττὸν», οἷον ἐπισκόπους ψηφίζεσθαι, περὶ δογμάτων νέων ζητεῖν ἢ ἐκποιήσεις ἐκκλησιαστικῶν τιμῶν ποιεῖσθαι...».

25. Ἐφαρμόζεται ὁ στ' κανόνας τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου (Ρ. – Π. Β', 128): «Ἐὰν μέντοι τῆ κοινῆ πάντων ψήφω, εὐλόγῳ οὔσῃ, καὶ κατὰ κανόνα ἐκκλησιαστικόν, δύο ἢ τρεῖς δι' οἰκειᾶν φιλονικίαν ἀντιλέγασιν, κρατεῖτω ἡ τῶν πλειόνων ψήφος».

26. Αὐτὸ ἐπιβεβαιώνει καὶ ὁ Βαλοσῶν Ρ. Π. Β', 171: «Τὸ παλαιὸν πάντες οἱ τῶν ἐπαρχιῶν μητροπολίται αὐτοκέφαλοι ἦσαν καὶ ὑπὸ τῶν οἰκειῶν συνόδων ἐχειροτονοῦντο». Γιά τὴν καθιέρωση καὶ λειτουργία τοῦ Μητροπολιτικοῦ συστήματος στὴ διοίκησι τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τὴν Α' Οἰκουμενικῆ Σύνοδο, Βλ. Βλ. Φειδᾶς, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία Α', Ἀθήνα 1992, 804-813.

Είναι αυτόνομη ό τι οι έσωτερικοί κανονισμοί των αυτόνομων Έκκλησιών, μετά την άποδοχή του περι του Αυτόνομου κειμένου, όφείλουν να προσαρμοστούν στις νέες ρυθμίσεις, εάν παρουσιάζονται άποκλίσεις από αυτές.

Τό κείμενο δέν άπαντά στο ύποθετικό έρώτημα, εάν παρέχεται ή δυνατότητα στην αυτόκέφαλη Έκκλησία να άνακαλέσει τον Τόμο της αυτόνομίας, τον όποιο έξέδωσε και για ποιους λόγους δικαιούται να τό πράξει αυτό. Τό έρώτημα είναι βεβαίως θεωρητικό, διότι ή αυτόνομία, όπως καταδεικνύει ή ιστορική πράξη, με παράδειγμα την Έκκλησία της Σερβίας²⁷ ή της Τσεχοσλοβακίας²⁸, ύπήρξε προστάδιο για τη μεταγενέστερη άπόκτηση της αυτόκεφαλίας, είναι όμως ύποθετικά δυνατό να τεθεί. Έάν ή άδυναμία έπικοινωνίας λόγω άποστάσεως ή ή έξ αυτής καλύτερη ποιμαντική μέριμνα ύπήρξαν τά κύρια έπιχειρήματα για τη δημιουργία αυτόνομων καθεστώτων με την συνεπικουρία της δημιουργίας έθνικών κρατών, είναι κοινός τόπος ό τι στις σύγχρονες συνθήκες, τά έπιχειρήματα αυτά δέν μπορούν πλέον να έχουν ισχύ. Έκείνο που έχει, δυστυχώς, ισχύ είναι ή προϊούσα όξυνση του πνεύματος του έθνοφυλετισμού που στους περασμένους δύο αιώνες, αλλά και σήμερα, έχει έμφιλοχωρήσει έντονα στον όρθόδοξο χώρο και ταλανίζει τους τελευταίους αιώνες τίς διορθόδοξες σχέσεις. Η τελευταία αυτή διαπίστωση ένισχύεται περισσότερο, εάν σκεφθεί κανείς ό τι ό θεσμός της αυτόνομίας, έτσι όπως περιγράφεται στο προς έπικύρωση κείμενο, δύσκολα μπορεί να βρει έρεισμα στους ίερούς κανόνες και την κανονική παράδοση²⁹, αλλά είναι άναγκαίο δημιούργημα των τελευταίων κυ-

27. Βλ. τους σχετικούς Τόμους που εκδόθηκαν από τό Οικουμενικό Πατριαρχείο, ΑΝ. ΒΑΒΟΥΣΚΟΣ - ΓΡ. ΛΙΑΝΤΑΣ, όπ. παρ., 131-141.

28. Βλ. τον εκδοθέντα Τόμο αυτόνομίας και τον Τόμο αυτόκεφαλίας, ΑΝ. ΒΑΒΟΥΣΚΟΣ - ΓΡ. ΛΙΑΝΤΑΣ, όπ. παρ., 203-214.

29. Παραδείγματα αυτόνομων Έκκλησιών άποτελούν οι από τό Οικουμενικό Πατριαρχείο ίδρυθείσες άρχιεπισκοπές Πεκίου και Τυρνόβου κατά τον ιγ' αιώνα. Βλ. Ι. ΤΑΡΝΑΝΙΔΗΣ, Η διαμόρφωση του αυτόκεφάλου της Βουλγαρικής Έκκλησίας (Έταιρεία Μακεδονικών Σπουδών, Έπιστημονική Πραγματεία 13) Θεσσαλονίκη 1976, 148. Κ. ΚΑΤΕΡΕΛΟΣ, Η κανονική δικαιοδοσία του Οικουμενικού Πατριαρχείου έπι των έπαρχιών του δεσποτάτου της Ηπείρου κατά την περίοδο 1204-1235, Θεσσαλονίκη 1995, 257-286, με την εκεί βιβλιογραφία. Είναι όμως παρατηρητέό ό τι ό Βλ. ΦΕΙΔΑΣ, Τό «Αυτόκέφαλον» και τό «Αυτόνομον», όπ. παρ., 28, ένώ θεμελιώνει τό θεσμό του Αυτόκεφάλου στο διά των κανόνων β' και στ' της Β' Οικουμενικής Συνόδου καθιερωθέν Έξαρχικό σύστημα στη διοίκηση της Έκκλησίας έπι τη βάση της κατά Διοικήσεις διοικητικής διαίρεσης του κράτους, ούδόλως άναφέρεται στην κανονική θεμελίωση του Αυτόνομου.

ρίως αἰώνων. Δὲν θὰ ἦταν ἔωλη ἡ ὑπόθεση καὶ ἡ ἐκτίμηση ὅτι ἡ δυναμικὴ τῆς ἱστορίας μπορεῖ νὰ ὀδηγήσει, εἴτε στὴν ἄρση τῶν αὐτονόμων καθεστώτων, εἴτε στὴν αὐτοκεφαλία τῶν ἤδη ὑπαρχόντων αὐτονόμων Ἐκκλησιῶν.

Ἔχει στὴ θεωρία ἐκφραστεῖ ἡ ἄποψη ὅτι οἱ κανονικοὶ θεσμοὶ τῆς Ἐκκλησίας βασίζονται καὶ συνδέονται ἄρρηκτα μὲ τὴν Ἐκκλησιολογία³⁰. Ἡ περαιτέρω ἐρμηνεία τῆς πρότασης αὐτῆς ὀδήγησε στὴν προβολὴ τῆς ἀντίληψης ὅτι οἱ κανονικοὶ θεσμοὶ κατὰ τρόπο ἀπόλυτο ἀποτελοῦν ἔκφραση τῆς Θεολογίας, τῆς Τριαδολογίας, τῶν ἐνδοτριαδικῶν σχέσεων τῶν θείων προσώπων³¹. Μὲ ἀφετηρία τὸν κανονικὸ θεσμὸ τοῦ Αὐτονόμου δὲ χρειάζεται παρὰ μόνον κοινὸς νοῦς, γιὰ νὰ ἀπορρίψει κανεὶς τὴν παραπάνω ἀντίληψη πού ὀδηγεῖ σὲ ἐπικίνδυνα θεολογικὰ συμπεράσματα στὸ χῶρο τοῦ κανονικοῦ δικαίου πού εὐλόγα δὲν μποροῦν νὰ γίνουν δεκτὰ στὸν ὀρθόδοξο χῶρο καὶ δυναμιτίζουν τὴν ἐνότητα τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν. Ἐὰν ὁ θεσμὸς τῆς αὐτονομίας -ἐκτὸς ἐξαιρετικῶν περιπτώσεων- δύσκολα μπορεῖ νὰ βρεῖ ἔρεισμα στὴν μακροαίωνα κανονικὴ παράδοση, παρὰ ἀφετηριακὰ μόνον στὴ θεμελιώδη γενικὴ ἐκκλησιολογικὴ ἀρχὴ ὅτι ἡ κάθε ὑπὸ τὸν ἐπίσκοπο τοπικὴ Ἐκκλησία ἀποτελεῖ ἔκφραση τῆς Μίας, Ἁγίας, Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας καὶ γι' αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ λόγο δὲ ρυθμίζεται θεσμικὰ ἀπὸ τοὺς ἱεροὺς κανόνες, δὲν ἀντιβαίνει ὅμως στὸ πνεῦμα τους (καὶ ἀκριβῶς ἓνα ἐκ τῆς ἱστορικῆς πραγματικότητος δημιουργηθὲν κενὸ ἔρχεται νὰ καλύψει τὸ παρὸν περὶ Αὐτονόμου κείμενο), εἶναι ἀδύνατη ἡ ἀναγωγή τῆς αὐτονομίας ὡς κανονικοῦ θεσμοῦ στὶς ἐνδοτριαδικὲς σχέσεις. Τὰ τριαδικὰ πρόσωπα δὲν εἶναι μεταξύ τους οὔτε αὐτοκέφαλα, οὔτε αὐθύπαρκα, οὔτε στὴ μεταξύ τους σχέση αὐτόνομα.

Τὸ θέμα ὅμως αὐτό, μὲ θεμελιώδεις προεκτάσεις καὶ σημασία μεταξύ ἄλλων γιὰ τὴ δομὴ καὶ τὴν ὀργάνωση τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, γιὰ τὴ σχέση τοῦ Πρώτου μὲ τὴ λειτουργία τοῦ συνοδικοῦ θεσμοῦ καὶ τοὺς ἄλλους ἐπισκόπους, χρήζει μιᾶς ἐκτενέστερης ἔρευνας καὶ ἀπάντησης, ἀσφαλῶς σὲ μιὰ ἄλλη εὐκαιρία.

30. Σεβ. Μητροπολίτης Περγάμου ΙΩΑΝΝΗΣ ΖΗΖΙΟΥΛΑΣ, Ὁ Συνοδικὸς Θεσμὸς. Ἱστορικά, ἐκκλησιολογικὰ καὶ κανονικὰ προβλήματα, Θεολογία (2009) 5: «Σὲ ἀντίθεση πρὸς τοὺς πολιτειακοὺς θεσμοὺς, οἱ κανονικοὶ θεσμοὶ τῆς Ἐκκλησίας βασίζονται καὶ συνδέονται ἄρρηκτα μὲ τὴν Ἐκκλησιολογία, δηλαδὴ μὲ θεολογικὲς ἀρχές, οἱ ὁποῖες διέπουν τὴ φύση τῆς Ἐκκλησίας».

31. J. PANT. MANOUSSAKIS, For the Unity of All Contributions to the Theological Dialogue between East and West, Eugene, Oregon 2015, 32 ἐπ.